

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vývoj heraldiky a sfragistiky na Sokolovsku

Eliška Lebedová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Vývoj heraldiky a sfragistiky na Sokolovsku

Eliška Lebedová

Vedoucí práce:

Mgr. Filip Velímský, Ph.D.

Katedra antropologických a historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2007

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

I. ÚVOD.....	2
II. HERALDIKA A SFRAGISTIKA.....	5
III. SOKOLOV	8
III.1. Historie města do 19. století.....	8
III.2. Vývoj ve 20. století	11
III.3. Pečetě a znak.....	16
IV. LOKET	21
V. HORNÍ SLAVKOV.....	25
VI. SYMBOLIKA.....	30
VII. SOCIALISMUS.....	32
VIII. ZÁVĚR	34
IX. RESUME	36
X. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	37
XI. SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH.....	39

I. Úvod

Městský znak byl do minulého století chloubou každého města, z toho důvodu se všechna města snažila své znaky obohatit, aby získala na prestiži. Po druhé světové válce však docházelo k opačné tendenci a znaky se spíše zjednodušovaly, některé ze symbolů byly i odebírány. V dnešní době, dá se říci, dochází k postupnému odklonu od tradičních heraldických znaků. I když samozřejmě dále hrají důležitou roli v historické a oficiální rovině samotného města. Můžeme si však povšimnout, že vznikají loga, což lze označit za jakýsi novodobý trend. Nová loga jsou nejčastěji tvořena ze samostatného jména města a symbolu, který určitým způsobem odráží historické nebo kulturní znaky daného města. Odkaz na původní heraldický znak bývá v použitých barvách v novém logu. Tento trend se objevuje u velkých měst jako Praha, Plzeň, nebo i menších okresních měst jako třeba Karlovy Vary, Sokolov. Možná se i právě tento trend stal jedním z důvodů, proč jsem si vybrala právě toto téma.

Jedním z cílů této práce je poskytnout ucelený pohled na vývoj městských znaků na Sokolovsku od samotného vzniku měst až po současnost. Budeme sledovat změny ve znacích, ke kterým docházelo kvůli přelomovým historickým událostem nebo pod vlivem industrializace celého kraje. Chtěla bych přispět novým náhledem na městskou heraldiku k dosavadnímu výzkumu této problematiky v západních Čechách, která od konce 20. století prochází jistou formou stagnace.

Výběr oblasti, které se tato práce týká, je spojen s významnými městy na Sokolovsku, která se výrazněji zapsala do regionální historie. Vzhledem k rozsáhlosti samotného tématu, se práce věnuje konkrétním subjektům a bylo upuštěno od obecného rámce zkoumání. Hlavním bodem zájmu je nynější okresní město Sokolov. První dvě kapitoly pojednávají o historickém a politickém vývoji. Pozornost je věnována

především sociální struktury města a na pozadí průmyslové expanze je sledován jeho vývoj. V následující kapitole se porovnají zjištěné poznatky s vývojem městského znaku. Další kapitoly se věnují městům Loket a Horní Slavkov, dle mého názoru, důležitým městům Sokolovska. V těchto kapitolách je historie nastíněna jen okrajově a jedná se především o události, které byly podstatné pro vývoj městského znaku. Samostatné kapitoly se věnují vlivu politických směrů, které do dění na Sokolovsku zasáhly nejvíce. V průběhu práce se objevují zmínky i o menších obcích a městských institucích v sokolovském regionu, které jsou úzce spjaty s vývojem zkoumaných subjektů.

V rámci svého bádání jsem navštívila státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích, dále jen SOkA Sokolov. Pomocí znalostí pomocných věd historických, především v oblasti heraldiky a sfragistiky, jsem shromáždila literaturu a následně provedla kritický průzkum. Objektivní poznatky získané během průzkumu jsem aplikovala v rámci své práce a výsledky jsem podrobila důsledné komparaci. Pracovala jsem především s písemnými prameny, které byly tvořeny odbornými publikacemi. Pro moji práci se z velké části stala stěžejní kniha Jana Pelanta, *Znaky a pečeteř západočeských měst a městeček*. Přestože se jedná již o starší publikaci, z roku 1985, je zároveň jedinou publikací, která se věnuje konkrétně vývoji městských znaků v západních Čechách. Autor ve své knize zmiňuje i menší a zaniklé obce a nejen významná centra západních Čech. Součástí je obrazová příloha, kde jsou vyobrazeny znaky a pečeteř zmíněných měst a městeček. Při práci s touto publikací, jsem zjistila několik menších nedostatků, vyplívajících z jejího stáří. Přesto žádná jiná kniha neshromažďuje heraldická znamení a záznamy pečeteř západních Čech tak uceleně. Veškeré publikace týkající se této regionální oblasti, se zmiňují především o historii města, lokalitě, průmyslu a kulturní podobě měst. Pasáže mluvící o městské heraldice jsou jen velmi obecné, zmiňovány jsou především jednotlivé šlechtické rody, které spravovaly určitá území. Další publikace, která pro mě byla

velkou inspirací je *Sokolov* od Vladimíra Prokopa staršího. Přesto, že na mě chvílemi text působil vyprávěcím dojmem, jsou údaje věcné a autor si zachovává potřebnou objektivitu. Text je průběžně doplňován autorovými kresbami.

II. Heraldika a sfragistika

Pod pojmem *heraldika* rozumíme samostatnou pomocnou vědu historickou, která se ještě dělí na dvě podkategorie, a to *faleristiku* (nauka o vyznamenáních a řádech) a *vexikologii* (nauka o vlajkách a praporech). Název je odvozen od slova *Herold*. Jednalo se o muže, který měl ve středověku mimo jiné na starosti dodržování pravidel a kontrolu pravosti znaků. Heraldika jako taková se věnuje studiu znaků (erbů), jejich vývoji a způsobu užívání. Mimo jiné se také zabývá studiem jednotlivých pravidel a zvyklostí, které jsou důležitou součástí při tvorbě, popisu a porozumění heraldickým znamením. Heraldika však není jen čistě popisnou vědou. Klade důraz na schopnost tvořit, ať už se jedná o tvorbu nových či reprodukci starých znamení. Nejlépe to vystihují slova Karla Swarzenberga: „*Proto je heraldika zároveň věda i umění, nebo – skromněji řečeno – stojí na pomezí historických věd a výtvarných umění; dobrý heraldik je však zároveň učencem a malířem.*“¹ Pokud ovšem nechceme znaky tvořit, ale pouze je popisovat a studovat, nemusíme být nutně nadáni uměleckou múzou.

Když přistoupíme k popisu znaku, musíme sledovat pořadí popisu a dodržovat jeho přísná pravidla. Začínáme barvou pole, dále barva figury, pokud je štít rozdělen, začínáme v pravém horním rohu (z našeho pohledu v levém rohu). Řídíme se *pravidlem pravé a levé strany* – znak popisujeme z postavení štítonoše, tudíž z našeho pohledu levá je z pohledu štítonoše pravá. Mimo jiné dbáme na *pravidlo stručnosti popisu* – popis by měl být výstižný a srozumitelný. Při tvorbě znaku platí další pravidla, např. *pravidlo barvy a kovu* – klademe barvu na kov a kov na barvu.

---

¹ SWARZENBERG, Karel, *Heraldika*, Ars collegium Uherské Hradiště, 1992, s. 12.

Důležitou součástí městské heraldiky je sfragistika. V počátcích měla města pečetě, kterými se prokazovala na úředních listinách. Panovník následně uděloval znaky jednotlivým městům, přednostně královským. Pokud ale město oficiální znak nezískalo, mohlo používat čistě svá pečetidla, která však nebyla svázána přísnými pravidly, jako heraldické znaky. Ve své práci se budu věnovat i nejstarším projevům městských znaků, které byly právě na pečetích a následně se přenesly na znak.

Sfragistika je jednou z pomocných věd historických. Název je odvozen z řeckého *sfragís* – pečeť a v odborné literatuře můžeme narazit na pojem *sigilografie* (z latinského *sigillum* – pečeť).² Jedná se o nauku, která se zabývá vznikem, zhotovováním a funkcí pečetidel. Než se tato nauka osamostatnila, byla součástí *diplomatiky* (studium úředních listin). Sama sfragistika je výchozím bodem pro některé jiné pomocné vědy historické, konkrétně právě pro heraldiku. Její důležitou funkcí je datování úředních listin pomocí rozboru pečetí. Ty jsou zkoumány z hlediska materiálu, formou upevnění a po jejich obsahové stránce.

Pečeť je vytvořena pomocí razidla do materiálu, který je schopen otisk uchovat, nejvíce užívaný byl vosk. Razidlo muselo být vytvořeno z materiálu, který zanechal čitelný otisk, ale bylo podstatné, aby se při ražení nerozbilo. Nejčastěji se jednalo o kov, kámen či drahokamy, užívalo se ale i dřeva (při pečetění do vosku). Nejdůležitější na razidle je *pečetní obraz a opis*. Pečetí sloužily jako symbol pravosti dokumentu. Funkce se vyvíjela, můžeme však popsat její tři základní podoby: *uzavírací, pověřovací a ověřovací* (identifikační).³ První měla za úkol chránit dokument před otevřením. Při druhé formě se pečetí prokazovala

---

² HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav, NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha: Svoboda, 1988, s. 304.

³ HLAVÁČEK, I., KAŠPAR, J., NOVÝ, R., *Vademecum pomocných věd historických*, s. 309 – 311.

osoba, pověřená úkolem či pravomocí, na znamení důvěryhodnosti. V poslední podobě pečeť podtrhávala významnost a pravost dokumentu a uváděla jej v právní platnost.

V dnešní době již ztratily pečeteř svůj právní význam a pokud jsou někdy použity, jedná se o akt nostalgický. Jediné, co se přeneslo do dnešní doby, je funkce razítek, objevující se během 17. století.

III. Sokolov

III.1. Historie města do 19. století

Sokolov byla malá obec rozkládající se na soutoku řeky Ohře a Svatavy v Loketském kraji. Obec i její okolí osídlil především staroslovanský kmen Sedličanů, o kterém máme písemné zmínky již z desátého století.⁴ O povaze slovanského osídlení nám mnohé napoví i samotné názvy obcí, např. Těšovice (*Teschwitz*), Citice (*Zieditz*), Svatava (*Zwodau*), Lomnice (*Lanz*), které byly přejmenovány teprve až s příchodem německých osadníků. Samotný Sokolov nese jméno *Falknov* nebo-li „*sokolí luh*“ (latinsky *Valkenow*, německy *Falkenau an der Eger*; podoba jmen se může ještě v detailech lišit, pro ukázkou uvádím pouze jednu verzi)⁵, vytvořeno pravděpodobně z německého *Falke* – sokol. Takto pojmenován byl pravděpodobně i díky pověsti, která vypovídá o založení města rytířem *Vastlem*, jenž ve zdejší krajině choval lovecké sokoly. Faktem však zůstává, že tuto oblast ve velkém osidlovali němečtí obyvatelé se souhlasem českých šlechticů. Z nárůstu poddaných těžili panovníci ve formě zvýšeného příjmu daní, ale také se rozvinula těžba vzácných rud a zvýšila se zemědělská produkce.

Právě díky osidlování se začala obec Sokolov rozvíjet pod správou chudších německých šlechticů Nothaftů. Z této doby se nám dochovala nejstarší písemná zmínka o Sokolově, pochází z 13. dubna 1279 a jedná se o kupní smlouvu, kde jsou jako svědci uvedeni „*Eckehardus, Engelhardus, Albertus frater eiusdem dictus de Valkenawe, qui dicuntur Nothafft, milites*“.⁶ Domníváme se, že se Sokolov v držení Nothaftů stal

---

⁴ PROKOP, Vladimír, *Sokolov - Z dějin města a jeho škol*, Sokolov, 1994, s. 8.

⁵ PELANT, Jan, *Znaky a pečeteř západočeských měst a městeček*, Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, s. 220.

⁶ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 8.

poddanským městečkem někdy na přelomu 14. století. V literatuře se nejčastěji objevuje, že se tak stalo za vlády krále Jana Lucemburského roku 1313. Přesnou dataci se nyní však nedozvíme, protože v roce 1390 došlo k požáru, který mimo jiné zničil městskou radnici a veškeré listiny v ní uložené. Ztracená práva následně na žádost sokolovských měšťanů obnovil král Václav IV. ve svém nejstarším dochovaném privilegii z 28. srpna 1397.⁷ V této době však nebyl Sokolov pod správou Nothaftů, ale spadl do vlastnictví královské komory. V roce 1435 jej do držení získal šlechtický rod Šliků.

Pod vládou Šliků se začal Sokolov rozvíjet a pomalu získával na důležitosti. Byla přebudována stará tvrz na kamenný hrádek s vodním příkopem, který se stal předchůdcem nynějšímu zámku. Velkým přínosem pro pivovarnictví se stala obnovená městská práva, především právo mílové, které se týká vaření a prodeje piva ve městě. Do té doby se mohlo v Sokolově prodávat pivo uvařené v Lokti.⁸ Koncem 15. století se začíná ve městském pivovaru vařit pivo, které bylo rozváženo do okolních obcí. Přestože byli měšťané se svými pány v takřka neustálém konfliktu, nikdy nedošlo k otevřené revoltě. Poddaní se naopak těšili velké náboženské svobodě a po vzoru svých pánů se z nich stávali protestanti. V roce 1553 získal Volf Šlik Sokolov do dědičného vlastnictví za projevenou věrnost Habsburkům. Lojalita trvala až do bitvy na Bílé hoře roku 1620, kdy byly české stavy poraženy a Jan Albín Šlik, jeden ze třiceti zemských správců a poslední z rodu, propadl hrdlem a prchl ze země. Sokolovské panství získali v roce 1622 Nosticové.

Soužití především luteránských (luteránství je formou protestantského vyznání, které se inspirovalo slovy reformátora Martina

---

⁷ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 9.

⁸ JOHN, Jiří, *Vaření piva v českých zemích & zaniklé pivovary na Sokolovsku*, Sokolov: FORNICA PUBLISHING, 2008, s. 108.

Luthera a které bylo založeno v průběhu protestantské reformace v 16. století.) obyvatel s přísně katolickými Nostici nebylo zrovna idylické. Všechny nekatolické kostely byly uzavřeny a od poddaných se očekával návrat k „Matce církvi“. Měšťané z většiny neuposlechli a tak jim byl zabaven pivovar a odebrána některá práva výnosem ze dne 12. června 1623; mimo jiné se jednalo o právo na vaření piva a svobodného lovení ryb na Ohři.⁹ Pivovar byl měšťanům vrácen až v roce 1674. Celé období vlády Nosticů bylo provázeno protestními bouřemi, které se střídaly s obdobími relativního klidu a porozumění. Rozbroje mezi vrchností a poddanými ustupovaly do pozadí v období válečných konfliktů. Sokolov sám o sobě moc velký význam neměl, ale je situován mezi městy Loket a Cheb, které byly mnohdy cílem útoků. Ze Sokolova se tudíž stal dobrý cíl na doplňování zásob a případné plenění. Příkladem může být opakované plenění Sokolova a okolí pruskými vojsky v letech 1758 a 1762 během sedmileté války (1756 – 1763).¹⁰ Ve druhé polovině 18. století probíhaly po celé zemi nepokoje a roku 1775 se uskutečnilo nevolnické povstání. Sokolovského panství se všechny tyto události dotkly spíše okrajově a ačkoli byla zprvu nespokojeno na tisíc poddaných, bouře utichly bez použití násilí.

Od konce 18. století se začali sokolovští měšťané podílet na těžební činnosti. Dochází k popularizování hnědouhelného dolování a otevírání nových dolů, někdy i v bezprostřední blízkosti vesnic. S dolováním byl úzce spjat i rozvoj chemického průmyslu a budování prvních porcelánek a sklářských hutí. Nárůst průmyslového podnikání a rozšiřování obchodních kontaktů způsobil modernizaci silniční sítě. Byla zahájena stavba silnic vedoucí z Karlových Varů do Chebu či ze Sokolova do Kraslic. V roce 1850 byl oficiálně zrušen Loketský kraj a Sokolovsko se stalo součástí kraje Chebského, Sokolov se stal okresním městem a

---

⁹JOHN, J., *Vaření piva v českých zemích & zaniklé pivovary na Sokolovsku*, s. 120.

¹⁰PROKOP, V., *Sokolov*, s. 20.

sídlem okresního soudu.¹¹ Dalšímu rozvoji přispělo zapojení Sokolovska do železniční sítě, která sahala až do Německa. Výrazně se tím podpořilo průmyslové podnikání a začlenění Sokolova do „světa“ obchodu. Malé důlní společnosti byly postupem času nahrazeny velkými. Vysoká industrializace šla však ruku v ruce s úbytkem zemědělských ploch a chmelnic, nemluvě o ničení životního prostředí. Sokolov se ale stal i kolébkou nových pracovních příležitostí, které sem přilákaly obyvatele z českého vnitrozemí. Slibný rozvoj města byl narušen v letech 1873 a 1874, kdy došlo ke dvěma ničujícím požárům. Při druhém bylo zničeno na 135 domů a na záchraně města se podílely hasičské sbory z Karlových Varů, Lokte, Horního Slavkova, Kynšperka a Chebu.¹² Sokolov byl obnoven i díky sbírce, na které se podílela města z Čech a Moravy. Vytvořila se novodobá zástavba a dokonce se začaly budovat činžovní domy. Koncem devatenáctého století městská plynárna dodávala plyn do pouličního osvětlení, které však bylo nahrazeno elektrickým osvětlením již na počátku století dvacátého. Město podléhalo rychlé industrializaci.

III.2. Vývoj ve 20. století

Průmyslová situace byla na Sokolovsku velmi pozitivní a velkou měrou se o to zasadilo německé obyvatelstvo, které bylo zastoupeno nadpoloviční většinou, česká menšina se koncentrovala především v okolních vesničkách jako Svatava, Habartov, Krajková apod. Soužití občanů české a německé národnosti se obešlo bez větších problémů. Pokud se přeci jen nějaké objevily, jednalo se spíše o problémy sociální než národnostní. Obě strany spolupracovaly a pomocí kulturních akcí obohacovaly život ve městě, vznikala smíšená manželství a vytvářely se různé zájmové spolky. Výuka probíhala pouze německy a veškeré snahy

---

¹¹ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 31.

¹² PROKOP, V., *Sokolov*, s. 33.

o otevření české školy ve Svatavě se setkaly s neúspěchem. Většina obyvatel byla vůči protičeským myšlenkám lhostejná a čistě proněmecké politické strany se neselektovaly s velkým úspěchem. To se mělo změnit s vypuknutím první světové války v roce 1914. Přestože samotné boje probíhaly daleko, obyvatelé Sokolovska válku na sobě pocítili ve formě nedostatku potravin. Na podporu zbrojního průmyslu byla zahájena výstavba chemického závodu, na kterém se z velké části podíleli převážně ruští a srbští váleční zajatci ze zajateckého tábora u Jindřichovic.¹³ S koncem války vznikala radikální hnutí, která usilovala o odtržení od nově vznikající Československé republiky. Když byl vznik státu 28. října 1918 oficiálně oznámen, zvedla se vlna nevole a následně byly vyhlášeny německé provincie *Deutschböhmen* (severozápadní a severní Čechy), *Sudetenland* (severovýchodní Čechy a severozápadní Morava), *Böhmerwaldgau* (jihozápadní, severojižní a jižní Čechy) a *Deutschsüdmähren* (jižní Morava). Provincie měly vlastní vládu a sněm. Situace byla ovšem tak chaotická, že se radikálním Němcům nedařilo udržet správu a všechny oblasti byly připojeny k Československé republice, někdy i bez jakéhokoli odporu. V Sokolově se tak stalo 15. prosince 1918, kdy bylo město obsazeno jednotkou 35. pluku československé armády.¹⁴

První roky po válce se nový stát pomalu vzpamatoval a postupně se vše vracelo do starých kolejí. Sokolov se stal důležitým svou těžbou uhlí. Nově postavený chemický závod se stal podstatnou průmyslovou institucí. Česká menšina si také začala upevňovat svoji pozici ve městě. Prvním větším úspěchem se stalo otevření české státní obecné školy se sídlem v klášteře. Dále byla založena tělovýchovná jednota (TJ) Sokol. Německé obyvatelstvo se také rozvíjelo a nebylo ze strany české

---

¹³ *Historie obce*, (online). Dostupné z: <http://www.obecjindrichovice.cz/index.php?stranka=historie&vpravo=1> (24. 4. 2012)

¹⁴ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 43.

menšiny nijak omezováno. Mnohé spolky zakládali společnými silami (jednalo se například o sportovní kluby – fotbalové, hokejové) nebo se účastnili městských oslav bez rozdílu tématu či národnosti (oslavly narozenin prezidenta T. G. Masaryka).

Zlomem se stala až světová hospodářská krize roku 1929, kdy stoupl počet nezaměstnaných a znovu se objevily sociální rozdíly. Ve 30. letech se v Německu k moci dostává Adolf Hitler. Čistě nacionalistické strany jako Národně socialistická dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – NSDAP) se dostávaly do podvědomí pohraničních obyvatel rozsáhlou agitací skrze proněmecké strany působící na našem území, jednou z nich byla například Německá nacionální strana (Deutsche Nationalpartei – DNP). Jejich propaganda však nebyla příliš kladně vnímána, odsuzována byla i ze strany umírněných a demokraticky smýšlejících německých obyvatel, kteří se tímto dostávali do konfliktu s nacionalisty. Pod vlivem událostí byla NSDAP státem úředně rozpuštěna a DNP ukončila svou činnost. Vzápětí vzniklo kolem Konráda Henleina hnutí, které pokračovalo v činnosti DNP. Zprvu vystupovali jako umírněná strana, která dbá na tradice sudetských Němců. Do jejích řad vstupovali nacionalisté z rozpuštěných stran, ale i noví členové, kteří nebyli tolik radikální. Pomocí demagogie, úspěchů Adolfa Hitlera v boji s nezaměstnaností v Německu a díky špatné situaci v Sudetech, se hnutí Konráda Henleina rozrůstalo. Před parlamentními volbami roku 1935 se hnutí přeměnilo v Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei – SdP), která čítala přes dvě stě tisíc členů. Popularita SdP přerostla v otevřené rozbroje s Čechy a německými antifašisty. Vzájemné vztahy se zhoršily i díky tzv. karlovarským požadavkům (jedná se o požadavky sudetských Němců vznesené na sjezdu SdP v Karlových Varech 23. – 24. dubna 1938 Konrádem Henleinem). Poslední kapkou byl ovšem ozbrojený útok henleinovců v pohraničí po proslovu Adolfa Hitlera na nacistickém sjezdu v Norimberku 12. září 1938. Ještě téže noci došlo k řadě přepadení

četnických stanic, pošt a jiných státních institucí. Nerovný boj byl vykoupěn krví mnohých četníků a úředníků. Na Sokolovsku tragédie nejhůře probíhala v Habartově, Krajkové a Bublavě. Ačkoli stát odpověděl rychle a proti henleinovcům tvrdě udeřil, byla 29. září 1938 podepsána Mnichovská dohoda a Sudety se staly součástí Říše.

České obyvatelstvo začalo rychle opouštět Sudety, tak jako němečtí antifašisté. Ti ale nebyli ve vnitrozemí vítáni, takže je čekal neslavný návrat zpět k nacistům. V Sokolově se mezitím chystaly oslavy na uvítání Adolfa Hitlera, který měl osobně přivítat „dávno ztracené ovečky do náruče Říše“. Náměstí a přilehlé ulice byly vyzdobeny hákovými kříži a podobiznami Vůdce. Po jeho odjezdu byl Sokolov v rukách SdP, která vyhrála obecní volby. V nápodobě událostí z Křišťálové noci v Říši, byla zapálena jediná židovská synagoga ve městě. Byla kompletně zničena. Němcům žijícím v pohraničí se potvrdilo, že připojení Sudet k Říši, bylo správné rozhodnutí. Nezaměstnanost takřka vymizela a se zahájením druhé světové války bylo práce více než dost. Úspěchy Říše na bitevních polích jen utvrzovaly představu o německé nadvládě. Sokolov se však válce nevyhnul a na „vlastní kůži“ ji pocítil v říjnu 1940. Díky nepřesně vedenému leteckému útoku byl místo chemického závodu zasažen městský hřbitov. Zvýšená poptávka po zbraních si žádala zintenzivnění těžby. Na místo mužů, kteří odešli do války, byli posíláni váleční zajatci a na práci v továrnách ženy. Ve Svatavě byl roku 1943 zřízen ženský koncentrační tábor, který byl ukončen smutným „pochodem smrti“ před koncem války roku 1945.¹⁵ V Sokolově byl také vybudován zajatecký tábor v prostorách bývalých vojenských kasáren (na místě dnešního sídliště Vítězná). S přibýváním porážek na německé straně, bylo i v Sudetech jasné, že se blíží konec války. V posledních týdnech se město stalo opět cílem leteckého útoku. Tentokrát dopadl mnohem hůře. Bylo zničeno na sedm desítek domů a

---

¹⁵ *Historie*, (online). Dostupné z: <http://www.kr-karlovarsky.cz/svatava/obec/historie/> (24. 4. 2012)

stovky domků, železniční stanice byly poničeny, počet obětí se vyšplhal na osm desítek.¹⁶ Pro Sokolov skončila válka dne 7. května 1945, kdy byl osvobozen americkými jednotkami, které postupovaly směrem od Chebu.

Ve zničeném městě se život obnovoval překvapivě rychle. Postupně se otevírala železniční trať, doly, podniky a obchody. Na Sokolovsko se vraceli původní ale i noví obyvatelé. Lidé, kteří přišli o zázemí či se vraceli z koncentračních a pracovních táborů, zde našli domov. Z veřejného života byli vyloučeni všichni Němci, kteří přežili a před koncem války sami neodešli. Týkalo se to bohužel i Němců, kteří bojovali proti nacismu, ne všichni Češi byli ochotní Němcům odpustit. Následný odsun probíhal v Sokolově vcelku poklidně a nedošlo k žádnému většímu problému. Pravidla odsunu zde byla přísně kontrolována a dodržována. Vzhledem k míře poškození a malému počtu obyvatel se z počátku zvažovalo přesunutí Sokolova do jiné lokace, přičemž měla být původní oblast nabídnuta k těžení. Tento plán se neuskutečnil, ačkoli zániku neunikla celá řada menších vesniček. Aby se město dostalo kompletně z německého vlivu, objevovaly se snahy o počeštění jeho jména. Žádosti byly vyslyšeny a 31. března 1948 proběhlo, za účasti generála Ludvíka Svobody, slavnostní přejmenování.¹⁷

Po nástupu komunistů k moci v únoru 1948 byly zrušeny šlechtické rody, jejich majetek zabaven a dán „dělnickému lidu“. Známě byly se podniky a docházelo k omezování církevních institucí. Ačkoli městu prospěla rozsáhlá novodobá výstavba a budování sportovních center (stadion Baník, koupaliště apod.), činilo se tak na úkor starších domků a historických památek. Některé ulice celé zmizely, aby udělaly prostor pro výstavbu panelových domů. Pozornost byla věnována i zmodernizování železniční a silniční sítě. Více než na poklidný život byl kladen důraz na

---

¹⁶ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 62.

¹⁷ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 69.

hnědouhelnou těžbu a průmyslovou činnost. Vysokým požadavkům ustupovala jak příroda tak lidé. Sokolovská krajina se proměnila v „měsíční krajinu“. Se vznikem svobodné demokratické České republiky nabral Sokolov opačný směr. Vedení města se začalo soustředit na kvalitu života ve městě a jeho okolí.

III.3. Pečetě a znak

Ačkoli se Sokolov stal poddanským městečkem pravděpodobně již na počátku 14. století, s pečetěmi, na kterých se objevuje městský znak, se setkáváme až o století později. Důvodem pro to může být zničení veškerých písemností a nejspíše i typářů nacházející se při požáru v městské radnici. V 15. století město své listiny pečtilo pomocí bronzového typáře, který se dochoval a je uložen v SOkA Sokolov. Pečetě jím vytvořené byly o průměru 46 mm. Jedna z listin nesoucí menší verzi nejstarší pečeti, je poslední vůle sokolovského měšťana Petra Weisse, sepsána dne 2. srpna 1512.¹⁸ Text je psán německy černou tuší na pergamen. Pečeť je k listině připojena pomocí pergamenových proužků. Způsob připevnění nazýváme *přivěšení*, v rámci sfragistiky, jakožto pomocné vědy historické, jsou nám známy ještě další dvě metody *přitištění* a *zavěšení*.¹⁹ Pečeť v průměru 34 mm je vytvořena z vosku a je neporušená, což je, když zvážíme způsob připevnění, překvapivé. Pokud je totiž pečeť volně zavěšena pod dokumentem, je více náchylná k případnému poškození. Pečetní opis po obvodu vyveden majuskulním písmem s unciálními prvky, některá písmena jsou málo čitelná. Opis: **+ S : CIVIVM : IN : VALCKENOWE•**.²⁰ Text je z obou stran ohraničen dvěma

---

¹⁸ Státní oblastní archiv v Plzni, Státní okresní archiv Sokolov, fond Archiv města Sokolov, Listiny, inv. č. 15, poslední vůle z 2. srpna 1512, sine loco.

¹⁹ HLAVÁČEK, I., KAŠPAR, J., NOVÝ, R., *Vademecum pomocných věd historických*, s. 319.

²⁰ Státní oblastní archiv v Plzni, Státní okresní archiv Sokolov, fond Archiv města Sokolov, Listiny, inv. č. 15, poslední vůle z 2. srpna 1512, sine loco.

perlovci, přičemž vnější kruh není takřka viditelný. Pečetní obraz je tvořen jasně viditelným sokolem otočeným doprava s rozpjatými křídly. Jediný rozdíl mezi větší a menší verzí je v pečetním obraze, kdy na velké pečetě je vyobrazen sokol stojící s křídly složenými a pozvednutou pravou nohou obklopený rozvilinami (viz obr. 1). Malá pečeť byla ve dvacátých letech 16. století nahrazena pečetí o průměru 42 mm. Obraz byl velmi podobný, ke změně došlo u opisu: ∞ **IGILLVM CIVIVM IN VALCKENAV**, psán opět majuskulními písmeny.²¹

Ve druhé polovině 16. století byl Sokolov vyvázan z lenního svazku a došlo k vylepšení městského znaku. Poprvé se objevuje na mosazném typáři, kterým město pečtilo až do poloviny 18. století. Pečeť měla v průměru 40 mm a po obvodu byl majuskulní opis: **★ S + CIVITATIS + FALCKONAW + ENSIS**.²² Vnější kruh kolem opisu byl tvořen vavřínovým věncem a vnitřní perlovcem. Pečetní obraz vypodobňuje sokola umístěného ve štítu. V rámci heraldiky rozlišujeme hned několik typů štítů, které určujeme podle uměleckého slohu (barokní aj.), místem výskytu (francouzský aj.) a výrazným tvarem (čtvercový aj.).²³ Na této pečetě je zobrazen typ renesanční. V patě štítu je trojvrší, na kterém stojí sokol obrácený doprava s pozvednutými a rozpjatými křídly. Sokol se dívá doprava a z otevřeného zobáku mu kouká jazyk, na levé noze má připevněnou rolničku (viz obr. 2). Tato varianta znaku se užívala i na dvou menších pečetích. První o průměru 25 mm měla majuskulní opis: **★ D • CLEIN • SIGIL : DER : S : VALGEAV** a text byl ohraničen dvěma linkami a vnějším okraj byl ozdoben vavřínovým věncem.²⁴ Druhá byla jen o

---

²¹ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 221.

²² Tamtéž.

²³ ZENGER, Zdeněk M., *Česká heraldika*, Praha: Vyšehrad, 1978, s. 22 – 25.

²⁴ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 221.

pouhý 1 mm větší a změněn byl majuskulní opis: ★ **CLEIN • SIGIL • DER • ST : FALKONAU.**²⁵

Můžeme si povšimnout, že vznik městského znaku byl ovlivněn legendou o založení města a na jeho podobu neměly vliv ani šlechtické rody, které do té doby město spravovaly, jak tomu bylo například u města Přebuz, kde svůj vliv ve znaku projevíli jak Šlikové tak Nosticové. Pokud bychom přistoupili k *blasonování*²⁶ přebuzského znaku všimneme si několika změn. První znak, který městečko získalo s městskými právy od Viktorina Šlika roku 1553,²⁷ tvořil gotický štít. Byl jednou dělený a horní polovina jednou polcená. První pole bylo červené se stříbrným hrotem s červeným kroužkem, na obou jeho stranách bylo po jednom stříbrném kroužku. Zde se projevuje vliv Šliků, jedná se totiž o část z jejich rodového erbu. Ve druhém poli, které bylo celé červené, byla zkřížena dvě hornická kladiva (vpravo mlátek a vlevo želízko)²⁸, zbroj provedena v barvě zlaté a stříbrné. Dolní polovina měla barvu stříbrnou a v patě štítu na zeleném trojvrší stál jelen hnědé barvy se zlatou zbrojí. Znak měl poukazovat na poddanství, bohatou hornickou minulost a výskyt vysoké zvěře. Druhý znak, který změnili Nosticové v sedmdesátých letech 17. století, tvořený opět štítem gotickým. Je však čtvrcený a došlo ke změně barev. První a čtvrté pole je barvy modré, druhé a třetí barvy stříbrné. V pravém horním poli je znázorněný hroty nahoru obrácený zlatý pŕlměsíc, ze kterého vyrůstají dva červeno-stříbrně šachované kančí kly. V levém horním poli je umístěno černé orlí křídlo se zlatým pruhem. Dolní dvě pole jsou prázdná. Uprostřed všech polí je umístěna kotva, která je ve stříbrných polích modrá a v modrých polích zlatá. Prakticky se jedná o celý rodový

---

²⁵Tamtěž.

²⁶ Jedná se o popis znaku podle ustálených a pevně stanovených pravidel heraldiky. Z francouzského „le blason“ – erb, znak.

²⁷ *Přebuz*, (online). Dostupné z: <http://www.volny.cz/obecprebuz/> (24. 4. 2012)

²⁸ PELANT, J., *Znaky a pečeteř západočeských měst a městeček*, s. 201.

znak Nosticů, s tím rozdílem, že pod kotvou má Přebuz malý červený štítek se zkříženými zlato-stříbrnými hornickými kladivy. Náradí je obrácené oproti znaku užívaným za Šliků. Znak je ve stejné podobě využíván i dnes (viz obr. 4).

Je zajímavé, že ačkoli se jednalo o menší městečko (i když po hornické stránce velmi výnosné), dostalo se mu většího vlivu ve znaku, než-li tomu bylo u Sokolova, které bylo přeci jen významnějším. Sokolov také patří do skupiny měst, jejichž znak jasně poukazuje na jejich jméno. V heraldice se tento jev označuje pojmem *mluvící znamení* a na Sokolovsku není jeho výskyt ojedinělý, setkáme se s ním mimo jiné u znaku města Březová. Jedná se o gotický štít, kdy je na zlatém podkladě šikmo umístěn zelený březový list. Pata štítu je černá a odkazuje na hnědouhelnou těžbu.

V průběhu 18. století docházelo k chybnému vypořádání městského znaku. Důvodem mohla být nepozornost či nedostatečná vzdělanost autora. Většina pečetí zhotovená v této době znázorňovala sokola usazeného na větvi, dívajícího se směrem doleva. Soudní pečeť, o průměru 28 mm s majuskulním opisem: **GERICHTS • SIGIL • DER STADT FALKENAU 1812**, nebyla výjimkou.²⁹ Opis byl ohraničený po vnější linii vavřínovým věncem a slabou linkou. Pečetní obraz nebyl nijak oddělen. V anglickém (nebo-li empirickém) štítu zobrazen sokol sedící na větvi pokryté listy vyrůstající z pařezu stromu, který byl usazen v patě štítu na porostu (viz obr. 5). Sokol měl tělo obrácené mírně doleva, pohled však mířil doprava. Měl otevřený zobák, pozvednutá rozpjatá křídla a chyběla mu rolnička na levém pařátu. Rozdíl ve směru pohledu (díval se doprava) zaznamenal železný typář cechu kožešníků, který razil pečeť o průměru 18 mm s majuskulním opisem **FALCKENAV . KURSHNER**.³⁰

---

²⁹ PELANT, J., *Znaky a pečeteř západočeských měst a městeček*, s. 221.

³⁰ PELANT, J., *Znaky a pečeteř západočeských měst a městeček*, s. 221.

V 19. století se na pečeti s majuskulním opisem **STADTRATH FALKENAU** objevuje nad štítem korunka.³¹ Důkazem o špatném způsobu vyobrazení nám může být zachovalý znak na budově městské radnice. Sokol hnědé barvy se zlatou zbrojí sedí ve stříbrném poli na větvi vyrůstající z pařezu, jehož listy obklopují celý štít. Má rozpjatá křídla, tělo je obrácené doleva a dívá se směrem doleva. Na štítu je posazená zlatá helmovní korunka se dvěma stěžejkami s perlami. Můžeme si všimnout, že sokol stále postrádá na levém pařátu rolničku. Když došlo k přejmenování města koncem čtyřicátých let 20. století, znak neprošel žádnou změnou. Naopak začal být znázorňován správně. Dne 7. května 1992 byla schválena nová oficiální podoba městského znaku, jehož autorem je Vladimír Prokop starší (viz obr. 6). Ve stříbrném gotickém štítě je sokol přirozené barvy se zlatým zobákem a pařáty. Stojí na zeleném trojvrší v patě štítu. Je obrácený tělem i pohledem doprava, křídla má rozpjatá a pozvednutá. Na levém pařátu má přichycenou zlatou rolničku. Toto je podoba současného znaku města Sokolov, jehož využívá kupříkladu i městská policie.

Přestože byl Sokolov významným chmelařským a pivovarnickým, následně pak hornickým centrem, nikdy se tato skutečnost neprojevila na podobě městských pečetí. Ani následné politické bouře a změny režimů se zde neprojevily jako v jiných městech Sokolovského kraje. Zajímavé je také samotné přejmenování Sokolova, které zůstalo věrné původnímu významu města, přestože město bylo pojmenováno podle bitvy 1. československého samostatného praporu pod vedením Ludvíka Svobody u vesnice *Sokolovo* během druhé světové války. Je otázkou zda se jednalo o úmysl nebo náhodu.

---

³¹ Tamtéž.

IV. Loket

Město Loket bylo centrem Loketského kraje, jak si můžeme povšimnout na mapě z roku 1568 (je na ní též znázorněn Sokolov), až do jeho zrušení roku 1850, kdy se stal součástí Karlovarského kraje. Ve dvacátém století se stal sídlem soudního okresu. Ve starých listinách můžeme narazit na několik verzí označení města (*Elbogen, Elnbogen* aj.)³² shodné jak pro latinské tak německé texty. Loket se pravděpodobně stal královským městem již roku 1240 za vlády krále Václava I. a díky svému strategickému umístění se stal důležitým bodem na hranicích Čech.³³ Ve velké míře byl navštěvován za dob Lucemburků, kdy byla na hradě chvíli vězněna Eliška Přemyslovna se svým synem Václavem, pozdějším Karlem IV. Měšťané byli velmi tvrdohlaví a urputně se bránili, pokud se jim nelíbilo chování vrchnosti. Což se naplno ukázalo, když bylo město pod správou rodu Šliků v letech 1434 – 1547. S nimi byli takřka v ozbrojeném konfliktu a snažili se vymanit z jejich dědičného vlivu. Přestože většina obyvatel byla nekatolická zůstalo město věrné Habsburkům, na rozdíl od jejich vrchnosti. Tato politika se jim vyplatila v podobě polepšení městského znaku a obdržení práva na pečetění červeným voskem roku 1561, následujícího roku získali měšťané klíč od města. Úpadek Loket zaznamenal v průběhu třicetileté války, kdy byl vystaven obléhání a plenění pruskými vojsky. Během ničujícího požáru v lednu roku 1725 shořel celý pivovar, včetně sladovny a údržby sudů.³⁴ Tato zkáza přispěla k ustoupení Lokte do pozadí. Počet obyvatel upadal až jej překonalo město Sokolov, které se díky průmyslové industrializaci rychle rozrůstalo. Naopak napojení města na silniční síť budovanou ve druhé polovině 19. století uzavřelo bájnou kapitolu o nedobytnosti města,

---

³² PELANT, J., *Znaky a pečete západočeských měst a městeček*, s. 137.

³³ *Historie*, (online). Dostupné z: http://www.loket.cz/?section_id=6528 (24. 4. 2012)

³⁴ JOHN, J., *Vaření piva v českých zemích & zaniklé pivovary na Sokolovsku*, s. 109.

kdy kvůli vedení silnice městem musely být strženy domy a přes Ohři byl vystaven most.³⁵

Nejstarší podoba městského znaku je zobrazena na pečeti z počátku 15. století. Na gotickém trojlístku byl položen gotický štít nesoucí doleva obrácenou v lokti ohnutou obrněnou paži s rozevřenou obnaženou dlaní (viz obr. 7). Legenda psána gotickou minuskulí: **+ : Secretum + . civium . in + : cubitum :**³⁶ V druhé polovině 15. století došlo k pozměnění formy erbu. Byla obrněna samotná dlaň, která držela pozvednutý meč s hrotem směřujícím do pravého horního rohu. Znak můžeme vidět na pečeti o průměru 30 mm, kde mezi dvěma linkami opis opět v gotické minuskule: **: ★ sigilum ★ civium ★ cubite ★ nsis :**³⁷ Díky blasonování jsme zjistili, že loketský znak je dalším z *mluvících znamení* a ruka ohnutá v lokti přímo odkazuje na jméno města, které vzniklo díky přírodnímu útvaru. To vytváří řeka Ohře, která se kolem hradu obtáčí a působí dojmem ohnuté ruky.

Vývoj městského znaku byl završen získáním znakového privilegia, vydaného králem Ferdinandem I. ve Vídni 27. května, psaného německy a jehož překlad je nám k dispozici v publikaci od Jana Pelanta: *„Od této doby tvoří loketský erb červený štít, v jehož dolní polovině je stříbrná kvádrová městská hradba s cimbuřím o čtyřech stínkách; uprostřed hradby je černá brána a na dvou prostředních stínkách červené pětilisté růže, každá se stříbrným vodorovným pruhem uprostřed a třemi černými body na něm. V horní polovině štítu je doprava obrácená a v lokti ohnutá obrněná stříbrná paže s obrněnou rukou, která drží napřažený stříbrný meč směřující hrotem téměř do levého horního rohu štítu. Za štítem vystupuje jako štítonoš doprava hledící stříbrný lev s otevřenou tlamou a*

---

³⁵ PROKOP, V., *Sokolov*, s. 25.

³⁶ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 139.

³⁷ Tamtéž.

vyplazeným červeným jazykem, který přidržuje štít přední levou tlapou uprostřed horní hrany štítu a zadními tlapami zesponu po stranách paty štítu; lev má ocas ohnutý k levému hornímu rohu štítu a v pravé přední tlapě drží stříbrný klíč, jenž je v šikmé poloze, ozubím (s černým křížkem) je obrácen ven vzhůru a dole má kroužek.³⁸ (viz obr. 8) Lev byl nejspíše převzat z erbu pánů z Plavna, kteří měli v letech 1551 – 1561 Loket v zástavě. Černá brána měla znázorňovat nedobytnost města a napřažený meč vyjadřoval jeho obranyschopnost. Klíč držící lev ve své tlapě se stal symbolem pro nazývání Lokte „klíčem ku Království českému“³⁹. Pečeť nesoucí nový znak byla vytvořena stříbrným typářem, který se zachoval a je uložen v SOkA Sokolov. Pečeť měla průměr 46 mm a mezi třemi linkami z obou stran byl majuskulní opis: **+ SIGILLVM + CIVITATIS + CVBITENSIS x + x G.**⁴⁰ Štít, který lev drží obklopen rozvilinami byl barokního typu a jeho špička zasahovala do legendy opisu (viz obr. 15). Město pečtilo v průběhu staletí mnohými dalšími razidly. K zásadní proměně již nedošlo. Jednalo se spíše o chyby v detailech, kdy se například pozměnila barva brány, meče apod. nebo se chybně zakreslovala pozice růží. Městského znaku v různých podobách využívali mnohé Loketské instituce, kupříkladu loketská porcelánka, městská jatka nebo loketští ostrostřelci (viz obr. 9). Do první poloviny dvacátého století byla užívána razítka se správným erbem a majuskulním opisem: **BÜRGERMEISTERAMT DER STADT ELBOGEN.**

Oproti Sokolovu získalo město Loket znak od českých panovníků a nebyl vytvořen svémocně. Jedná se také o mluvící znak a je zde patrný vliv šlechtického erbu. Na rozdíl od sokolovského, který zůstal v nezměněné podobě od svého počátku a byl dlouhou dobu špatně

---

³⁸ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 138.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 139.

kreslen, si loketský znak prošel třemi vývojovými stupni a nebyl nijak razantně chybně zakreslován. Může za tím stát větší svědomitost ze strany úředníků a autorů razidel. Změnou znak neprošel ani během připojení k Říši ani za komunistického režimu.

V. Horní Slavkov

Malá havířská osada zaznamenala v průběhu čtrnáctého století příliv německých osadníků. Městečko bylo založeno Slávkem z Oseka (v literatuře se můžeme setkat s přívlastkem z *Rýzmburka*, pravděpodobně podle jejich hradu *Riesenburg*) ve třicátých letech. Pod vládou pánů z Plavna městečko získává první městská práva a výsady, upevňuje se pozice Slavkova jakožto „hornického“ města. Největšího rozmachu se město dočkalo, ale až pod správou šlechtického rodu Pluhů z Rabštejna (Jan John rod uvádí *Pflugů*) v letech 1495 – 1547. Vrchnost podporovala výnosnou těžbu vzácných rud (cín, stříbro) a Horní Slavkov se mohl významem těžby a vysokým počtem obyvatel rovnat větším hornickým městům. Na počátku 16. století byl ve městě založen pivovar, který podporoval rychlé tempo těžebního průmyslu, „*neboť středověké rudné hornictví bez piva bylo nemyslitelné*“⁴¹, řečeno slovy Jana Johna. Zlom nastává až s obdobím stavovského povstání, kdy se rod Pluhů a loketská větev Šliků postavili proti Ferdinandovi I. Následně jim byl zabaven majetek (bečovské panství) a zbylí členové rodu prchli za hranice. Horní Slavkov se naopak dočkal od Ferdinanda I. povýšení na královské horní město a polepšení městského znaku, současně byly odstraněny pluhovské symboly (to samé se týkalo hornického města Krásno). Od 17. století dochází k utlumení těžební činnosti až k úplnému zastavení, kdy je roku 1772 zrušen vrchní horní úřad. Naopak je roku 1779 v blízkosti města vybudována první česká továrna na výrobu porcelánu, která se v následujících staletích stala světově proslulou. Právě „světový šmrnc“ slavkovský porcelán získal pod vedením pánů George Haase a Johanna Czjzeka (mimo jiné se jednalo o největší porcelánku na území rakousko-uherské monarchie)⁴². Oba pánové byli koncem 19. století za veškeré

---

⁴¹ JOHN, J., *Vaření piva v českých zemích & zaniklé pivovary na Sokolovsku*, s. 66.

⁴² *Zajímavé osobnosti mezi vojáky, vědci a průmyslníky Rakousko-Uherska*, (online). Dostupné z: <http://www.heraldica.cz/articles/persons/person-haas.htm> (24. 4. 2012)

zásluhy povýšení do šlechtického stavu, jejich jména získala tuto podobu: Haas von Hasenfel a Czjzek von Smidaich. Nastavený trend porcelánce vydržel od jejich nástupu roku 1867 až do roku 1945, kdy byla znárodněna. K proslulému jménu **Haas & Czjzek** se továrna vrátila až po privatizaci v roce 1992. V průběhu druhé světové války se zde začal těžit wolfram pro vojenské účely. S odsunem německých občanů došlo k poklesu populace. O jeho nárůst se postaralo otevření uranových dolů a nových pracovních pozic. Město bylo podrobena výstavbě nesené v socialistickém duchu. V rámci komunistického politického boje byly do pracovních táborů v blízkosti uranových dolů umísťováni političtí vězni, jeden z takovýchto „lágrů“ byl i v Horním Slavkově.⁴³

Latinsky je město pojmenováno Schlackenvald, německy Schlackenwald.⁴⁴ Nejstarší pečeť města z roku 1351 se bohužel nedochovala. Jediné, co víme jistě je, že v pečetním obraze byl štít. Domníváme se, že byl jednou polcený. O heraldických symbolech na něm znázorněných můžeme jen polemizovat. S největší pravděpodobností byly použity symboly z erbu pánů z Oseku. Jednalo se o červené hrábě ve zlatém poli a zlaté lvy v modrém poli nebo černé hrábě v poli zlatém a červené lvy v zeleném. Pro úplnost zde musím uvést, že hrábě (potom i lev, který byl přidán na erb ve 14. století) byly zobrazovány v různých barvách a jejich podoba nebyla mezi jednotlivými rodovými větvemi konkrétněji ustálena.⁴⁵ Pod správou pánů z Plavna znak neprošel žádnými úpravami a dočkal se jich teprve až pod vládou Pluhů z Rabštejna. Od roku 1503 je nám známa upravená verze znaku z městské pečeti. V roce 1531 byl zhotoven stříbrný typář, který se dochoval. Byly jím raženy pečeti o průměru 37 mm, majuskulní opis: • **SECRETVM** ★ **CIVIVM** ★

---

⁴³ *Historie Horního Slavkova*, (online). Dostupné z: <http://www.muhslavkov.cz/> (24. 4. 2012)

⁴⁴ PELANT, J., *Znaky a pečete západočeských měst a městeček*, s. 58.

⁴⁵ MYSLIVEČEK, Milan, *Erbovník – aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*, Praha: Horizont, 1993, s. 35.

SCHLACKENWALD ★ **dENSI** byla ohraničena vnějším kruhem tvořeným ze dvou linek a ozdobné pásky.⁴⁶ V pečetním poli, které bylo od legendy odděleno linkou, byl umístěn čtvrcený štít. V pravém horním poli na zlatém podkladě byly pokosem položené černé hrábě. V levém horním poli stál doprava otočený a doprava hledící jednoocasý lev červené barvy, s největší pravděpodobností na zeleném podkladě (vzhledem ke spojení s erbem pánů z Oseka). V pravém spodním poli na červeném podkladu pokosem ležela železná radlice. Zde se jedná o inspiraci v pluhovském erbu. Poslední pole bylo zelené a bylo v něm zkřížené stříbrné hornické náradí. Jednalo se o želízko a mlátek, obě náradí měla zlaté násady. Tato pečeť však byla roku 1547 zakázána kvůli revoltě Pluhů z Rabštejna.

Městu byl udělen Ferdinandem I. znak nový. Privilegium, které se dochovalo, znělo: *„Od roku 1547 tvoří městský znak čtvrcený štít. V prvním poli, které je ještě děleno na červenou horní polovinu a dolní stříbrnou, je český lev střídavých barev – ve stříbrné polovině červený (dolní polovina těla) a v červené polovině stříbrný (horní část těla). Druhé pole štítu je červené a má uprostřed břevno, které je dvakrát polceno na tři stejné díly – postranní stříbrné a prostřední červený. Třetí pole je zlaté a na něm doleva otočený černý lev ve skoku. Ve čtvrtém zeleném jsou zkříženě stříbrné hornické želízko (vpravo) a mlátek (vlevo) se zlatými násadami; uprostřed jsou kolmo vzhůru zlaté hrábě se šesti špicemi, které překrývají násady želízka a mlátka.“*⁴⁷ (viz obr. 10) Znak měl do velké míry vyjadřovat příslušnost města k českému státu a připomínat vydavatele tohoto privilegia. Vzhledem k tomu, že Ferdinand I. udělil současně nový znak i městu Krásno, je jeho podoba takřka totožná s Horním Slavkovem. Krásenský znak je tvořen štítem do středu polceným a děleným. První pole je jednou děleno, přičemž horní polovina je červená a dolní stříbrná.

---

⁴⁶ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 60.

⁴⁷ PELANT, J., *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*, s. 59.

V poli stojí český lev, přičemž horní polovina těla je stříbrná a dolní zlatá. Druhé pole je červené s břevnem umístěným uprostřed, to je ještě dvakrát polceno na tři souměrné díly, první a poslední bravy stříbrné a prostřední barvy červené. Třetí pole zabírá celou dolní polovinu štítu. Na zeleném podkladu v patě štítu jsou zkřížené mužské paže ve stříbrných rukávech. Paže držely zkřížené stříbrné hornické želízko a mlátek se zlatými násadami (postavení náradí je stejné jako u znaku slavkovského). Zprostředka paží vyrůstaly kolmo vzhůru zlaté hrábě se šesti špicemi. Hrábě překrývají násady želízka a mlátka. Podoba znaku zůstala nepozměněná do současnosti (viz obr. 11).

Znak Horního Slavkova však ještě procházel několika etapami, které ale neměly vliv na jeho oficiální podobu. Město si svémocně rozšířilo znak o štítonoše v podobě dvou horníků stojících po obou stranách. Stáli z části za štítem a byli oblečeni ve slavnostních stejnokrojích. Horník stojící vpravo držel ve spuštěné pravé ruce mlátek a v pozvednuté levé ruce (nad štítem) černou rudu. Horník nalevo se levou rukou opíral o okovanou hornickou hůl. Toto vyobrazení se promítlo jak do městského znaku tak do pečetí či razítek užívaných až do 20. století. Podoba se sice v průběhu let měnila, ale jednalo se o drobné změny (nad horníky byla přidávána koruna). Opět se zde neprojevil německý nacionalistický ani socialistický ráz vlády. Naopak městský znak se bouřlivě vyvíjel v samotných počátcích. Ze tří šlechtických rodů na území města se do podoby znaku zapsaly hned dva a v neposlední řadě i sám král. V současné době město využívá znak, který mu byl udělen Ferdinandem I.

Ještě bych se ráda zmínila o vývoji značky porcelánky **Haas & Czjzek**. Z heraldického hlediska se nejedná o nic pro nás důležitého. Značka byla tvořena jedním písmenem nebo několika slovy, pravidelně se objevuje název porcelánky. Můžeme si však povšimnout, že se v letech 1923 – 1924 objevuje značka tvořená anglickým štítem, ve kterém byl

uprostřed znázorněn smrček sahající až nahoru, u kmenu smrčku bylo majuskulními písmeny vyvedeno **H & C**. V samotné patě štítu bylo ještě jedno **C**, které značilo, že byl porcelán vyroben v chodovské pobočce. Nad štítem byl uveden rok založení porcelánky **1792** a pod štítem byl majuskulními písmeny nápis **CZEKOSLOVAKIA**. Jelikož se jedná o značku tištěnou jednou barvou, není potřeba polemizovat nad barvami. Dalším příkladem nám může být jubilejní značka k výročí 140. let od založení. Značka porcelánky byla v kroužku tvořená opět iniciály vlastníků, tentokrát pod dvěma smrčky. Nad značkou je rok **1792** a pod majuskulními písmeny **SCHLAGGENWALD**. Po obou stranách kruhu jsou umístěny šlechtické erby Haase a Czjzka (viz obr. 23, 24, 25).

VI. Symbolika

Po nástupu Hitlera k moci, začala v Německu bujet propaganda podporovaná symbolikou inspirovanou v mnoha světových náboženstvích a okultních vědách. Největšímu prostoru se dostalo tzv. hákovému kříži nebo-li svastice a říšské orlici, která měla svůj původ v římském orlovi. S šířením nacistických myšlenek byly úzce spjaty i změny ve státní správě, kdy se začaly mimo jiné tisknout nové známky zobrazující Vůdce s jedním ze symbolů, nejlépe však s oběma současně. Byl také ustanoven nový státní znak (tvořen říšskou orlicí s rozpjatými křídli, v pařátech drží dubový věnec v jehož středu je hákový kříž) a nová státní vlajka (červená vlajka, s bílým kruhem uprostřed a černým hákovým křížem).

Tomu samému procesu byly podrobeny v září připojené Sudety. Nová sudetoněmecká vlajka byla tvořena třemi pruhy, přičemž prostřední pruh byl dvakrát širší oproti pruhům krajním. Pruh uprostřed zbarven červeně, krajní pruhy vyvedeny barvou černou. Zde můžeme vidět inspiraci v říšské vlajce. V dubnu roku 1939 byl vytvořen správní útvar *Říšská župa Sudety* a byla rozdělena na tři vládní obvody sídlem v Chebu, Ústí nad Labem a Opavě. V září o rok později byl *Sudetské župě* propůjčen župní znak. Rozhodnutí bylo vydáno nařízením ministerstva vnitra a text zní: *„Propůjčuji Říšské župě Sudety právo používat znak. Znak představuje podle vyobrazení přiloženého k této udělovací listině z poloviny polcený a dělený štít. Na znaku je nahoře vpravo v červeném černá orlice se stříbrnou zbrojí (Čechy), nahoře vlevo na stříbře a v černém polcená orlice, vpravo černá s červenou zbrojí a stříbrným půlměsícem (Slezsko), vlevo červeno-stříbrně šachovaná se stříbrnou zbrojí (Morava), dole v červeném stříbrná mříž (Cheb). Berlín, 9.*

září 1940. Říšský ministr vnitra, v zastoupení podepsán Pfundtner.“⁴⁸ Opět si můžeme povšimnout použití stejných barev jako u státní vlajky. Je zřejmé že volba těchto tří barev (červená, černá a stříbrná/bílá) je více než účelová. Hitler tím jen podporoval svou agresivní politiku a jeho vzkaz byl na první pohled okamžitě zřejmý.

Ve městech pod nadvládou Třetí říše docházelo k politické agitaci a vlaječky s hákovým křížem byly jistě povinnou výbavou každého občana. Nedochozelo však ke změnám městských znaků, kdy by do nich byl přidáván hákový kříž či říšská orlice. Žádné projevy takového činu nebyly na Sokolovsku zaznamenány. Možná by se k přeměně městských znaků přistoupilo v průběhu okupace nebo byl tento akt považován za zbytečný. Ačkoli nacisté samozřejmě nemohli tušit, že pro ně válka skončí porážkou a ne nastolením árijské nadvlády.

---

⁴⁸ *Symboly Sudet jako říšské župy*, (online). Dostupné z: <http://nassmer.blogspot.com/2011/07/symboly-sudet-jako-risske-zupy.html> (24. 4. 2012)

VII. Socialismus

V období kdy byla u moci komunistická strana, docházelo k mnohým změnám. Ať už se tyto změny týkaly státní sféry nebo obyčejného života. Na Sokolovsku se socialistické ideje promítly hned několika různými způsoby. Malé obce čítající někdy několik desítek obyvatel byly zničeny za účelem rozšíření plochy vhodné k těžbě. Došlo k přetvoření tradiční podoby sokolovské krajiny a celá řada osad, které pamatovaly příchod německých osadníků, byly srovnány se zemí. Vesnice a města, jež nebyly vystaveny přímé likvidaci, čekala rozsáhlá socialistická výstavba. Pro získání potřebného prostoru byly obětovány celé ulice, které byly mnohdy v naprostém pořádku. Stavba panelových domů a budov na oslavu vítězství socialismu byla často umísťována do blízkosti historických center. Příkladem za všechny nám může být postavení budovatelského obchodního domu v těsné blízkosti historické budovy 2. Základní školy v Sokolově, zvané „Centrální“.

Jedním z projevů proruského smýšlení, byla úprava městských znaků. Doplněvala se rudá pěticípá hvězda, jakožto symbol „zářného socialismu“. Tento trend se dotkl obce Březové, jež se městem stala teprve v roce 1960. Nová podoba znaku byla schválena na 21. plenárním zasedání městského národního výboru v lednu roku 1980, po aplikování komisí doporučených úprav. I když je možná přehnané mluvit o „nové podobě“, když znak zůstal prakticky stejný, jen byla do pravého horního rohu dodána již zmíněná rudá hvězda (viz obr. 23). Za vypracováním grafického návrhu stojí předseda městského národního výboru František Schreil, který spolupracoval s ředitelem okresního archivu Vladimírem Vlasákem a sokolovským učitelem A. Weinfurterem.⁴⁹ Hvězda měla symbolizovat, že je Březová socialistickým městem. Dalším městečkem, kterému se změnila podoba znaku byl Habartov. Návrh vypracovaný

---

⁴⁹ PELANT, J., *Znaky a pečete západočeských měst a městeček*, s. 36.

Václavem Kubalem, předsedou městského národního výboru, byl přijat (po menších připomínkách) v květnu roku 1975. V zeleném štítě stojí uprostřed černý hornický kahanec z obou stran obklopen zlatou lipovou ratolestí. Každá ratolest má po třech lístcích, přičemž horní jsou natočeny dovnitř štítu a spodní dva k okrajům štítu. Pod vrchními listy jsou umístěny trojice plodů. Nad kahanem je nově umístěna červená pěticípá hvězda (viz obr. 23). Kahan odkazuje na hornickou minulost města a lipové ratolesti měly připomínat novou vlnu osídlení, kterého se Habartov dočkal po roce 1945. Hvězda měla vyjadřovat vděčnost města za vybudování nového sídliště (starý Habartov byl nucen ustoupit postupující těžbě uhlí) a rozvoj socialistické společnosti.⁵⁰

S pádem komunistického režimu se městské znaky vrátili do původní podoby, ve které jsou užívány do současnosti.

---

⁵⁰ PELANT, J., *Znaky a pečete západočeských měst a městeček*, s. 50.

VIII. Závěr

Jedním z cílů této bakalářské práce, bylo poskytnout ucelený pohled na vývoj městských znaků na Sokolovsku. Pozornost byla zaměřena na tři významnější města v regionu v čele se Sokolovem, Loktem a Horním Slavkovem. Vznik i vývoj jednotlivých znaků se od sebe vzájemně lišil, tudíž práce poskytla zajímavý vzorek. Ačkoli města procházela vlastnictvím stejných šlechtických rodů, každé bylo poznamenáno jiným způsobem. Sokolovský znak nebyl v průběhu dějin ničím ovlivněn a stále si držel podobu jakou si měšťané sami vybrali. Přesto, jak jsme si ukázali na příkladech, byly ostatní obce pod vlivem panské vrchnosti. Locket si dlouhou dobu držel post nedobytného města v jehož čele stáli tvrdohlaví měšťané, kteří se za svoji pravdu a svobodu nebáli postavit se zbraní v ruce. Význam města Lokte ustupoval do pozadí, když se začal projevat průmyslový potenciál Sokolova. Horní Slavkov je další ukázkou vlivu šlechtických pánů, kdy kvůli jejich revoltě bylo městu zakázáno používat pečetě nesoucí symboly perzekuovaných pánů. Bez pečeti nebyl Horní Slavkov dlouho a vzápětí dostal od krále Ferdinanda I. novou. Znázorňování městských znaků nebylo bez chyby a častokrát byly vypodobňovány špatným způsobem. Někdy se jednalo o samotný akt měšťanů, kteří usilovali o změnu podoby znaku. Neúspěšně.

Práce poukázala i na fakt, že během nacistické okupace neprocházely městské znaky ani pečetě žádnou změnou. Je možné, že proněmecké myšlenky ovlivnily znak některých z institucí ve městě, což by mohlo být jedním z bodů v případném dalším výzkumu. Podobně tomu je i s vlivem komunistického režimu na území Sokolovska. Nechce se mi věřit, že by pouhé dvě obce „obohatily“ svůj znak o rudou hvězdu.

Během probíhajícího výzkumu se ukázalo, že zpracování vývoje městských znaků na Sokolovsku prakticky žádné není. S pomocí dostupné literatury jde vytvořit rámcový obraz, ale pro hlubší pochopení

problému je nutný vlastní archivní průzkum. Německá literatura, která se případně tomuto tématu věnuje, často není přeložena do češtiny. Badatel je odkázán na svou znalost německého jazyka.

Vzhledem k rozsáhlosti daného tématu, zde zůstala celá řada neprozkoumaných obcí a objevily se nové otázky, na které je v budoucnu možno hledat odpovědi.

IX. Resume

Anotace: Tato bakalářská práce se zabývá Vývojem heraldiky a sfragistiky na Sokolovsku v kontextu geopolitických změn. Je členěna do několika kapitol. Práce se věnuje z velké části městům Sokolov, Locket a Horní Slavkov. Na základě použité literatury je popisován vývoj městských znaků. Práci uzavírají dvě kapitoly věnované politickým režimům.

Abstract: This bachelor thesis is dealing with the development of the Heraldic and Sfragisty in the microregion of Sokolov in the context of geopolitical changes. Thesis is divided into a few chapters. Most of them deal with the cities Sokolov, Locket and Horní Slavkov. The development of urban characters is described based on the used literature. The thesis is concluded with two chapters devoted to political regimes.

X. Seznam použité literatury

Archivní prameny

- Státní oblastní archiv v Plzni, Státní okresní archiv Sokolov, fond Archiv města Sokolov, Listiny, inv. č. 15, poslední vůle z 2. srpna 1512, sine loco.

Bibliografie

- BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, *Nosticové*, Sokolov: Krajské muzeum, 2007.
- BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, *Zaniklé obce na Sokolovsku*, Sokolov: Krajské muzeum, 2005.
- ČAREK, Jiří, *Městské znaky v českých zemích*, Praha: Academia, 1985.
- HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav, NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha: Svoboda, 1988.
- JOHN, Jiří, *Vaření piva v českých zemích & zaniklé pivovary na Sokolovsku*, Sokolov: FORNICA PUBLISHING, 2008.
- MYSLIVEČEK, Milan, *Erbovník – aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*, Praha: Horizont, 1993.
- PELANT, Jan, *Znaky a pečetě západočeských měst a městeček*, Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985.

- PROKOP, Vladimír, *Sokolov - Z dějin města a jeho škol*, Sokolov, 1994.
- SWARZENBERG, Karel, *Heraldika*, Ars collegium Uherské Hradiště, 1992.
- VLASÁK, Vladimír, VLASÁKOVÁ, Eva, *Dějiny města Lokte*, Locket, 2004.
- ZENGER, Zdeněk M., *Česká heraldika*, Praha: Vyšehrad, 1978.

Internetové stránky

- <<http://www.heraldica.cz/articles/persons/person-haas.htm>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <http://www.loket.cz/?section_id=6528>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://www.muhslovakov.cz/>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://www.volny.cz/obecprebuz/>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://heraldika.kulna.cz/index.php?ur1=1&ur2=0&ur3=0&sab=1&design=2>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://nassmer.blogspot.com/2011/07/symboly-sudet-jako-risske-zupy.html>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <http://www.haasczizek.cz/vyvoj_znacky.html>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://www.kr-karlovarsky.cz/svatava/obec/historie/>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://www.obecjindrichovice.cz/index.php?stranka=historie&vpravo=1>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://mapy.mzk.cz/>>. Verifikováno 24. 4. 2012.
- <<http://priodakarlovarska.cz/clanky/1423-ryzmburkove-z-ryzmburka-oseka>>. Verifikováno 24. 4. 2012.

XI. Seznam obrazových příloh

Obr. 1 – Pečeť města Sokolov; PELANT, Jan, *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*.

Obr. 2 - Pečeť města Sokolov; PELANT, Jan, *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*.

Obr. 3 – Znak města Přebuz; <<http://www.prebuz.cz/>>.

Obr. 4 - Pečeť města Sokolov; PELANT, Jan, *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*.

Obr. 5 – Znak města Sokolov; <<http://www.tjbaniksokolov.ic.cz/>>.

Obr. 6 – Pečeť města Lokte; PELANT, Jan, *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*.

Obr. 7 – Znak města Lokte;
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Loket_%28okres_Sokolov%29>.

Obr. 8 – Znak loketských ostrostřelců;
<<http://www.ostrostrelci.eu/clenove.php>>.

Obr. 9 – Znak města Horní Slavkov;
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Slavkov>.

Obr. 10 – Znak města Krásno; <<http://mesto-krasno.cz/index.php?page=znak-mesta>>.

Obr. 11 – Znak města Habartov; PELANT, Jan, *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*.

Obr. 12 – Znak města Březová; PELANT, Jan, *Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček*.

Obr.1

Obr.2

Obr.3

Obr.4

Obr.5

Obr.6

Obr.7

Obr.8

Obr.9

Obr.10

Obr.11

Obr.12